

<https://helda.helsinki.fi>

Huilusävelmiä lampaan luusta

Rainio, Riitta

2015

Rainio , R 2015 , ' Huilusävelmiä lampaan luusta ' , Lammas ja vuohi : Suomen lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu. , Nro 1 , Sivut 30-31 .

<http://hdl.handle.net/10138/164531>

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Huilusävelmiä lampaan luusta

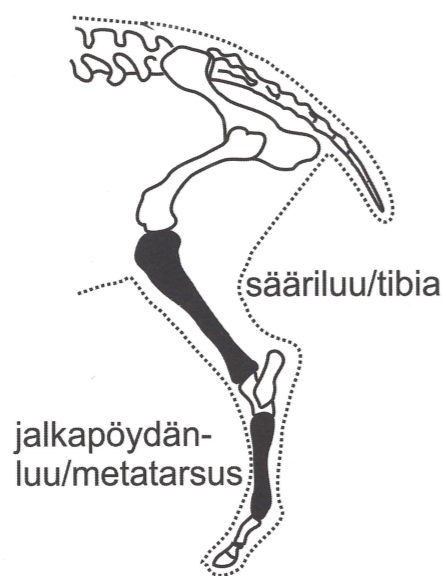
Keskiajalla huilut ja sen tapaiset puhallinsoittimet tehtiin pääasias-
sa lampaan tai vuohen luusta. Täl-
laisia sääri- tai jalkapöydänluusta
tehtyjä soittimia on löydetty Poh-
jois- ja Länsi-Euroopasta kasapäin,
muutamia myös Turun keskiai-
kaisista kaupunkikerrostumista.
Marraskuussa 2014 pieni joukko
musiikintutkijoita, arkeologeja ja
soitinrakentajia kokoontui Helsin-
gin yliopistoon rakentamaan kopi-
oita suomalaisista löydöistä sekä
puhaltamaan esiin kauan kadok-
sissa olleet sävelet ja sävelmät.

Riitta Rainio kaivertaa tuoreeseen luuhun särmäaukkoa.

Riitta Rainio
tutkijatohtori, Helsingin yliopisto

Lampaan- tai vuohen luusta val-
mistettujen huilujen kukoistus-
kausi oli 800–1500-luvuilla, jol-
loin Itämeren ja Pohjanmeren ranni-
kon kaupungit Hollannissa, Saksassa,
Tanskassa, Ruotsissa, Puolassa ja Bal-
tiassa olivat tiiviissä yhteydessä keske-
nään. Tavarat ja tavat, mukaan lukien
soittimet ja sävelmät, levisivät maasta
toiseen, olihan kaupunkien porvaristo
monikansallista, Turussa alun perin
saksalaista. Turun luuhuilut on kai-
vettu esiin 1300–1600-lukujen kerros-
tumista sekä rikkaista kivitalokortte-
leista että puutalovaltaiselta laitakaup-
ungilta. Huiluja soittivat ilmeisesti
kiertelevät musikantit, mutta myös
paimenet, jotka hoitivat kaupungin
asukkaiden karjaa ja muita kotieläi-
miä. Lampaan luita oli ilmeisen hel-
posti saatavilla. Niistä pitkät ja suorat
sääri- ja jalkapöydänluut soveltuivat
hyvin soitinrakennukseen.

Lampaan takajalan luusto ja soitinra-
kennukseen soveltuvat osat.

vin Hollannin, Ruotsin ja Saksan vas-
taavat löydöt. Vierailimme aluksi Tu-
russa tutustuen museossa säilytettäviin
alkuperäisiin löytöihin. Tekemiemme
mittausten, piirrosten ja havaintojen
perusteella rakensimme sitten kopi-
oita ja kopioversioita, ja testasimme
erilaisia äänentuotto- ja soittotekni-
koita. Valmistusmateriaaliksi olimme
saaneet sekä tuoreita lampaan luita
että arkeologisilta kaivauksilta talteen

otettuja, työstämättömiä lampaan lui-
ta. Nämä keskiaikaisten lampaiden
sääri- ja jalkapöydänluut osoittai-
tuivat arvokkaiksi, sillä kopioitavien
soittimien raaka-aineet olivat luonnol-
lisesti peräisin varhaisemmasta lam-
mastyypistä, joka oli nykyistä jonkin
verran sirompi. Kun esimerkiksi ny-
kylampaan sääriluu on noin 1,5 cm
leveä, keskiaikaisen lampaan sääriluu
oli ainoastaan 1,2 cm leveä.

Raaka-aineesta soittimeksi

Keskiaikaisten huilujen yksityiskohdat
antoivat monia vihjeitä siitä, miten esi-
neet oli aikoinaan valmistettu. Näitä
ohjeita mekin halusimme noudattaa.
Nivelistä irrotetut ja puhtaaksi kaavi-
tut luut keitettiin aluksi kiehuva-
vedessä, jotta loputkin lihan kappale-
et irtoaisivat ja luuaines pehmenisi
helpommin työstettäväksi. Umpinai-
set luunpäät irrotettiin sitten saha-
amalla ja pehmeä luuydin työnnettiin
ulos putkesta. Putken reunat siistitiin
sekä sisä- että ulkopuolelta. Seuraavassa
vaiheessa 10–15 cm pitkään
putkeen avattiin pari kolme, joskus
neljä tai viisi sormiaukkoa. Tämä ta-
pahtui puukonkärjellä kaivertamalla,
ja jälki oli usein huolimaton ja sut-

Cajsa S. Lund soittaa
valmista keskiaikaisen
huilun kopiota. Kopion
rakensi Annemies
Tamboer.

”Nykylampaan sääriluu on noin 1,5 cm leveä, keskiaikaisen lampaan sääriluu oli ainoastaan 1,2 cm leveä.”

tuista. Mikäli tarkoituksena oli valmis-
taa tavallinen huilu, puhalluspäähän
avattiin lopuksi pyöreä, puolipyöreä
tai suorakulmainen särmäaukko, jon-
ka särmään puhallusilma törmäsi ja
alkoi soida putkessa. Mikäli tavoit-
teena oli klarinetintapainen soitin,
puhalluspäähän työnnettiin erillinen
ruoko- tai olkiputki, jonka palkeen
kieli alkoi värähdellä ja päristä pu-
halluksen voimasta.

Soittimien testausta

Kun kopiot olivat valmiit, pääsimme

projektimme jännittävimpään vaihee-
seen eli puhaltamaan putkeen. Kak-
siaukkoisen huilu päästi vienon vi-
hellyksen, kun soittajan kieli ohjasi
puhallusilman särmäaukkoon. Pää-
hän asennetun puisen tulpan avulla
äänen sai kuitenkin helpommin ai-
kaiseksi. Kolmiaukkoisen klarinetti
soi kuuluvasti ja nasevasti, varsinkin
sen jälkeen, kun puhalluspään vas-
takkaiseen päähän oli asennettu ään-
tä voimistava lehmänsarvi. Sormiauk-
koja vuoroin sulkemalla ja avaamalla
molemmista soittimista lähti erikorkui-

sia säveliä. Ne olivat huilussa hyvin
korkeita (2400–3400 Hz), klarinetissa
matalampia (403–430 Hz). Kolmella,
neljällä eri sävelellä ei voinut soittaa
montaakaan meille tuttua sävelmää,
sillä oman aikamme sävelmät perus-
tuvat enimmäkseen seitsemänsäveli-
seen asteikkoon. Kolmea, neljää eri
säveltä käyttämällä ja rytmisesti ku-
vioimalla saatoimme kuitenkin saada
aavistuksen siitä, miltä sävelmät kes-
kiajalla, Turun torilla ja kaduilla, olisi
saattanut kuulostaa.